

PERINTÖNÄ KÖYHYYS

-Koulutustason vaikutus ylisukupolvisen huono-osaisuuteen

Hanna Torniainen

Kandidaatin tutkielma

Sosiaalityö

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän avoin yliopisto

Syksy 2021

JYVÄSKYLÄN AVOIN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Tekijä Hanna Torniainen	
Työn nimi Perintönä köyhyys- Koulutustason vaikutus ylisukupolvisen huono-osaisuuteen	
Sosiaalityö	Kandidaatin tutkielma
Valmistumisaika Syksy 2021	Sivumäärä 27
<p>Ylisukupolvisen huono-osaisuus on ajankohtainen aihe. Se ja sen riskitekijät huomioidaan pääministeri Marinin hallitusohjelmassa osana syrjäytymisen ja köyhyyden ehkäisyä. Ylisukupolvinen huono-osaisuus on myös sosiaalityön näkökulmasta suuri haaste niin aikuissosiaalityössä kuin perhesosiaalityössä ja lastensuojelussa. Tarvitsemme ymmärrystä siihen, mitkä aiheuttavat huono-osaisuuden periytymistä sukupolvelta toiselle sekä keinoja sen katkaisemiseksi. Mahdollisuuksien tasa-arvoa on pääosin vahvistettu koulutuspoliittisin ja tulojen tasaamisen kautta. Myös sosiaalityöllä on mahdollisuus vaikuttaa mahdollisuuksien tasa-arvoon vähentämällä huono-osaisuuden vaikutuksia ja näin ollen taata huono-osaisten perheiden lapsille mahdollisuuksia.</p> <p>Käsittelen kandidaatin tutkielmassani huono-osaisuuden käsitettä suhteessa köyhyyden käsitteeseen ja niiden eroa. Tutkielmani tutkimuskysymykset käsittelevät ylisukupolvista huono-osaisuutta, mitä se on ja miten koulutustaso vaikuttaa ylisukupolvisen huono-osaisuuteen. Tutkielmassani käytän kotimaisia kirjallisuuslähteitä, jotka ajoittuvat 2000-luvulle varmistaakseni ajankohtaisen tiedon.</p> <p>Tutkielmassani tulee näkyville huono-osaisten perheiden vanhemmilla olevan itsellään matala koulutustaso. Vanhempien koulutustaso ja huono-osaisuus vaikuttavat lasten koulutustasoon negatiivisesti. Erityisesti pitkään jatkunut vanhempien toimeentulotukiasiakkuus vahvistaa todennäköisyyttä huono-osaisuuden ylisukupolvisuuteen. Lasten koulutuksen tukeminen ja koulutustason nostaminen nähdään ylisukupolvisen huono-osaisuuden katkaisemisen kannalta avainasemassa olevaksi</p>	
Asiasanat: huono-osaisuus, köyhyys, koulutustaso, ylisukupolvisuus	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	

Sisältö

1 JOHDANTO.....	1
2 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	3
3 TUTKIMUKSEN KESKEISET KÄSITTEET	7
3.1 Köyhyys.....	7
3.2 Huono-osaisuus	9
3.3 Ylisukupolvisuus	10
4 YLISUKUPOLVISEN HUONO-OSAISUUDEN TAUSTATEKIJÄT.....	13
5 KOULUTUSTASON MERKITYS YLISUKUPOLVISEEN HUONO-OSAISUUTEEN..	20
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	25
LÄHTEET	28

1 JOHDANTO

Ylisukupolvinen huono-osaisuus on ajankohtainen aihe. Se on kiinnittänyt huomiota itseni lisäksi niin politiikan kuin sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten parissa ja ylisukupolvisen huono-osaisuuden ehkäiseminen on nostettu nykyisessä hallitusohjelmassa esiin (Saari, Eskelinen & Björklund, 2020, 9). Marinin hallitusohjelmassa ylisukupolvinen huono-osaisuus ja huono-osaisuuden riskitekijät nostetaan erityisesti esiin syrjäytymisen ja köyhyyden ehkäisyssä (Valtioneuvosto 2019, 145). Köyhyys ja huono-osaisuus ovatkin vahvasti kytköksissä toisiinsa kuten myös eriarvoisuus.

Kandidaatin tutkielmassani käsittelen ylisukupolvisen huono-osaisuuden taustatekijöitä sekä nostan lähempään tarkasteluun koulutustason vaikutuksen huono-osaisuuden ylisukupolvisuuteen. Valitsin aiheen siksi, että huono-osaisuuden monet vaikutukset ja seuraukset kiinnostavat minua ammatillisesta näkökulmasta. Olen työskennellyt 10 vuotta aikuissosiaalityön saralla ja köyhyys ja ylisukupolvinen huono-osaisuus on työn kautta tullut tutuksi minulle niin yksilötasolla kuin myös sosiaalisena ongelmana. Suurimpana haasteena näenkin aikuissosiaalityössä ylisukupolvisen huono-osaisuuden ja miten ylisukupolvista huono-osaisuutta voitaisiin sosiaalityön ja yhteiskunnallisin keinoin ehkäistä. Marinin hallitusohjelmassa aikuissosiaalityön kehittäminen ja palveluiden kohdentaminen juuri huono-osaisuuden riskiryhmille nähdään tärkeänä toimenpiteenä (Valtioneuvosto 2019, 145).

Ylisukupolvista huono-osaisuutta ei voi käsitellä ymmärtämättä ensin köyhyyttä (Saari 2015, 72). Taloudellisen niukkuuden lisäksi köyhyys näyttäytyy monin eri tavoin. Vuonna 1995 Yhdistyneet kansakunnat laajensi köyhyyden määritelmää taloudellisesta puutteesta koskemaan myös puutetta koulutuksesta, terveystaloudellisuudesta, ravinnosta ja terveydestä. Köyhyys vaikuttaa myös negatiivisesti mahdollisuuteen osallistua yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen ja päätöksentekoon. (Kangas & Ritakallio 2005, 31.)

Ylisukupolvista huono-osaisuutta ja siihen liittyvää köyhyyttä tarkastelen työssä lapsiperheiden näkökulmasta. Lapsiperheissä koetaan useammin taloudellista niukkuutta kuin koko väestössä keskimäärin (Kalliovirta & Hakola 2020, 262). Vuodesta 2012 lähtien lapsiperheiden köyhyys on lisääntynyt tasaisesti Suomessa. Vuonna 2012 Suomessa oli 102 000

köyhyydessä elävää lasta ja vuoteen 2017 mennessä luku oli noussut 119 000 (Salmi 2020, 46). Useista poliittisista toimista huolimatta, lapsiperheiden köyhyyden kasvua ei ole saatu pysäytettyä ja köyhyydellä on monisyiset vaikutukset lapseen ja hänen elämäänsä. Taloudellisen niukkuuden, ahtaan asumisen ja vähäisten kulutusmahdollisuuksien lisäksi lapselle koituu usein häpeää köyhyyden leimasta sekä ulkopuolelle jättämistä koulukavereiden keskuudessa, joskus jopa kiusatuksi tulemista (Kallio & Hakovirta 2020, 14; Salmi 2020, 39).

Esitän luvussa kaksi, miten olen kandidaatin tutkielmani toteuttanut. Tutkielman tärkeimmät lähteet koostuvat suomalaisista tieteellisistä julkaisuista, koska halusin käsitellä aihetta juurikin suomalaisesta näkökulmasta. Mukana on tunnettujen köyhyys- ja huono-osaisuuden tutkijoiden Anna-Mari Isolan ja Juhani Saaren sekä sosiaalityön professori Johanna Kallion teokset. Lisäksi olen käyttänyt köyhyyttä kokeneiden omia kirjoituksia kuvaamaan köyhyyden vaikutuksia yksilöiden ja perheiden elämään. Tämän jälkeen avaan ylisukupolvisen huono-osaisuuden kannalta keskeiset käsitteet. Koska lapsuusajan perheen huono-osaisuus lisää nuorten syrjäytymisvaaraa ja toimeentulo-ongelmia (Salmi 2020, 39), tarkastelen ylisukupolvisen huono-osaisuuden taustatekijöitä yhteydessä lapsuusajan perheen ja vanhempien tilanteeseen.

”...lapsuuskodin pölyt jo aikaa sitten karistettu kantapäiltä, parisuhde rakennettu ja perhe synnytetty. Silti kaikesta siitä entisestä ei ole päässyt eroon kuitenkaan. Samaa, joskus hyödyttömältäkin tuntuva, yritystä ja uurastamista nytkin sen jokapäiväisen leipämme eteen; pärjäämisen ja toimeentulon. Osani vain on vaihtunut. En ole enää lapsi, sivustaseuraaja, vaan itse äiti, vastuunkantaja...” (Salomaa 2014, 45)

Tutkimusten mukaan vanhempien huono-osaisuus vaikuttaa lasten koulupudokkuuteen (Eskelinen, Hautala, Lintunen & Kallio 2020, 11). Vastaavasti koulutuksen katsotaan olevan vahvin sosiaalisen liikkuvuuden mahdollistaja (Härkönen 2010, 59). Tutkielman lopussa tarkastelen koulutustason vaikutusta ylisukupolviseen huono-osaisuuteen molemmista positioista käsin.

2 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Kandidaatin tutkielmassani tutkimustehtävänä on tarkastella ylisukupolvista huono-osaisuutta. Ylisukupolvinen huono-osaisuus on sosiaalityön yksi suurista haasteista ja monisyinen ilmiö. Yhteiskunnallisesta näkökulmasta katsottuna ylisukupolvista huono-osaisuutta voidaan käsitellä sosiaalisena ongelmana. Tähän liittyy vahvasti strukturalistis-funktionalistinen näkökulma. Sen lähtökohtana on, että yhteiskunnan ja sen instituutioiden, kuten perheen, poliittisten instituutioiden ja koulutusjärjestelmän toimimattomuuden seurauksena ovat erilaiset sosiaaliset ongelmat, kuten työttömyys ja köyhyys. (Mooney, Knox & Schacht 2017, 11 ja 181.) Strukturalistis-funktionalistisesta näkökulmasta katsottuna koulutus on yhteiskunnallinen toimi, mihin voidaan vaikuttaa lainsäädännöllä, mutta myös yksilöllä itsellään on siihen vaikutusmahdollisuus. Oppivelvollisuusiän nosto 18-vuoteen ja sen laajentaminen koskemaan toisen asteen koulutusta sekä nuorisotakuu, on esimerkki siitä, miten lainsäädännöllä voidaan pyrkiä vaikuttamaan yksilön koulutustasoon.

Ylisukupolvista huono-osaisuutta tarkasteltaessa on tärkeää ymmärtää sen moninaisuus ja vaikutukset ja siihen vaikuttavat taustatekijät. Tästä syystä perehdyn ylisukupolvisen huono-osaisuuden taustatekijöihin. Lisäksi haluan nostaa lähempään tarkasteluun koulutuksen vaikutusta, koska siihen pystytään vaikuttamaan yhteiskunnallisin toimin. Tutkimuskysymyksetni ovat:

- Mitä ylisukupolvinen huono-osaisuus on?
- Miten koulutustaso vaikuttaa ylisukupolviseen huono-osaisuuteen?

Käytän menetelmänä kuvailevaa kirjallisuuskatsausta. Kuvailevalla kirjallisuuskatsauksella pystytään yhdistämään ja esittämään jo olemassa olevaa tutkimustietoa aiheesta. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on suosituimpia kirjallisuuskatsaustyypeistä, koska se antaa tekijälle varsin vapaat kädet ja lähdemateriaalia on mahdollista käyttää monipuolisesti ilman tiukkoja rajoituksia. Tieteellisen lähdeaineiston lisäksi käytän Tiina Salomaa Pro gradu -tutkielmaansa käyttämää *Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -kirjoituskilpailu 2006* -aineistoa. Kuvailevaa kirjallisuuskatsausta käytettäessä voidaan tutkimuskysymykset jättää löyhiksi kuten olen tässä tutkielmassa tehnyt. (Salminen 2011, 6-8.)

Lähdemateriaalia käsittelin sisällönanalyysin avulla. Sisällönanalyysiin kuuluu aineiston sisällön erittely. Aloitin lähdeaineiston redusoinnilla, minkä avulla tein raakajaon tutkimuskysymysten mukaan. Tämän jälkeen ryhmittelin aineistoa eri aiheiden perusteella esimerkiksi työttömyys ja koulutus. Klusteroinnin jälkeen nostin esiin tutkimuskysymyksen kannalta tärkeimmät ja lähteissä toistuvat käsitteet. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122-125.) Aineiston sisällön erittely auttoi nostamaan esiin lähdeaineistossa alati toistuvat käsitteet ja vastaukset tutkimuskysymyksiin.

Huono-osaisuus on laajasti ja pitkään tutkittu ilmiö. Se on monisyinen ilmiö ja niin on myös sen tutkimusperinteet. Kansainvälisesti tarkasteltuna huono-osaisuuden tutkimuksen perustat ovat niin kaupunkilaisten köyhyydessä kuin maaseudun haasteissa, jotka liittyivät liialliseen asutukseen. Suomessa huono-osaisuuden juuret ovat molemmissa, niin maaseudun kuin kaupunkien köyhien elinolojen kartoittamisessa. 1970-luvulta lähtien tutkimukset huono-osaisuuden parissa ovat moninaistuneet ja tänä päivänä aihe on laajasti ja monialaisesti tutkittu. (Saari 2015, 35.) Niin kansainvälistä kuin kansallista lähdeaineistoa on siis saatavilla.

Aloitin lähdeaineiston haun maaliskuussa 2021 kirjastojen hakuportaaleilla. Käytin pääsääntöisesti oman alueen kirjaston hakuportaalia (Kirkes) ja Jyväskylän yliopiston kirjaston hakukonetta Jykdok. Tein hakuja myös Helsingin yliopiston hakukoneella Helka, mutta koska en ole yliopiston opiskelija eikä minulla ole pääsyä kaikkeen sähköiseen materiaaliin, Helkan haut eivät tuottaneet uutta materiaalia. Kirjastojen lisäksi etsin lähdeainestoa myös Julkarin ja Soccan sekä Google Scholarin hauilla. Erityisesti viimeisen kohdalla kiinnitin lähteiden tieteelliseen pohjaan erityistä huomiota. Tarkastelin löytämiäni teosten ja artikkeleiden lähdeluetteloita ja poimin niistä mielenkiintoisilta ja hyödyllisiltä kuulostavia teoksia. Hakusanoina käytin ”huono-osaisuuden ylisukupolvisuus”, ”köyhyys”, ”ylisukupolvisuus”, koulutustaso, ”poverty”, ”deprivation” ja ”multi-generational poverty”.

Halusin käyttää mahdollisimman ajankohtaista lähdekirjallisuutta, joten rajasin vanhemmat teokset pois ja asetin aikarajan vuoteen 2000. Rajasin haut koskemaan suomen- ja englanninkielisiä teoksia. Lähteiden tuli myös täyttää tieteelliset vaatimukset ja olla luotettavia. Seuraavilla sivuilla esittelen tutkielmassa käyttämäni pääteokset.

Isola, Anna-Maria & Suominen, Esa. (2016) *Suomalainen köyhyys*. Helsinki: Into Kustannus.

Isola on tunnettu suomalainen köyhyystutkija ja THL:n tutkijatohtori, Suominen on poliittikan toimija. Teoksessa kuvataan suomalaista köyhyyttä sitä kokeneiden kertomusten kautta tukeutuen tieteellisiin tutkimuksiin ja tilastoihin. Lisäksi teoksessa tuodaan esiin köyhyden vaikutuksia yksilön elämään ja miten tärkeää ovat sosiaalisen liikkuvuuden lisääminen ja subjektiivisen köyhyden torjunta.

Kallio, Johanna & Hakovirta, Mia. (toim.) (2020). *Lapsiperheiden köyhyys ja huono-osaisuus*. Tampere: Vastapaino.

Turun yliopiston sosiaalityön professori Johanna Kallion ja dosentti Mia Hakovirran toimittamassa teoksessa kuvataan lapsiperheiden köyhyyttä ja huono-osaisuutta laaja-alaisesti. Teoksessa pohditaan myös sitä, miten ylisukupolvi köyhyyttä ja huono-osaisuutta voitaisiin ehkäistä nyky-Suomessa.

Saari, Juho, Eskelinen, Niko & Björklund, Liisa. (2020). *Raskas perintö. Ylisukupolvinen huono-osaisuus Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Saaren voidaan sanoa olevan yksi Suomen johtavista huono-osaisuuden ja eriarvoisuuden tutkijoita. Eskelisen tutkimukset ovat keskittyneet huono-osaisuuteen, eriarvoisuuteen ja haavoittuvien ryhmien hyvinvointiin ja elämänlaatuun. Björklundilla taas on kokemusta niin tutkijatyöstä kuin kehittämisestä hyvinvointipolitiikan parissa. Raskas perintö -teos kuvaa periytyvää ylisukupolvi huono-osaisuutta yhteiskuntapoliittisesta ja sosiaalitieteellisestä näkökulmasta katsoen. Lisäksi siinä esitetään ylisukupolvisuuden ehkäisyssä käytettyjä keinoja ja pohditaan niiden vaikuttavuutta.

Salomaa, Tiina. (2014). *Lapsiperheiden köyhyys. Köyhyyskirjoituskilpailuun osallistuneiden vanhempien kertomuksia pienituloisuudesta*. Jyväskylän yliopisto: Pro Gradu -tutkielma.

Tiina Salomaa tarkastelee Pro Gradu -tutkielmassaan lapsiperheiden köyhyyttä ja sen vaikutuksia köyhyyttä kokeneiden vanhempien kirjoitusten näkökulmasta. Tutkielmassa käytetty aineisto on peräisin Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -kirjoituskilpailusta, ne ovat köyhyyttä kokeneiden omakohtaisia kirjoituksia köyhyydestä ja sen vaikutuksista.

Vauhkonen, Teemu, Kallio, Johanna & Erola, Jani. (2017). *Sosiaalisen huono-osaisuuden ylisukupolvisuus*. Yhteiskuntapolitiikka 82:5 (501-502).

Sosiologian tohtorikoulutettava Teemu Vauhkosen, sosiaalityön professori Johanna Kallion ja sosiologian professori Jani Erolan artikkelissa tutkitaan sosiaalisen huono-osaisuuden periytymistä sukupolvelta toiselle Suomessa. Aihetta lähestytään työttömyyden, toimeentulotukiasiakkuuden ja koulupudokkuuden ja niiden pitkittymisen merkityksellä ylisukupolviin huono-osaisuuteen. Lisäksi artikkelissa tutkitaan koulutustason suoraa yhteyttä huono-osaisuuden periytymiseen vai onko vanhempien työttömyydellä ja toimeentulotukiasiakkuudella itsenäinen yhteys huono-osaisuuden periytymiseen.

3 TUTKIMUKSEN KESKEISET KÄSITTEET

Köyhyyden ja huono-osaisuuden käsitteiden täydellistä erottamista on vaikea toteuttaa eikä niiden määritelmästä ole yksimielistä käsitystä. Ne asettuvat osin limittäin, mutta ovat kuitenkin erilliset käsitteet. (Kallio & Hakovirta 2020, 9-10.) Huono-osaisuuden tutkimuksen juuret ovatkin tulojen tutkimuksessa, josta käsitteet suhteellinen köyhyys ja absoluuttinen köyhyys juontavat juurensa (Saari 2015, 35). Huono-osaisuus käsitteenä on osittain korvanut ja noussut köyhyys-käsitteen rinnalle. Tunnettu huono-osaisuuden tutkija Juho Saari (2015, 43, 64 & 77) käyttää käsiteparia köyhyys ja huono-osaisuus toistuvasti teoksessaan *Huono-osaiset viitaten siihen, että köyhyys ja huono-osaisuus linkittyvät vahvasti toisiinsa*. Saaren (2015, 73) mukaan huono-osaisuus onkin juuri äärimmäistä köyhyyttä.

3.1 Köyhyys

Huono-osaisuutta tarkasteltaessa on syytä ensin avata köyhyyden mittaustapoja ja määritelmiä. Ilman tätä ei huono-osaisuutta voi ymmärtää. (Saari 2015, 72-73.) Köyhyys on monisyinen käsite ja sen mittaaminen erityisen haasteellista (Moisio 2006, 639). Köyhät ovat heterogeeninen joukko ja tuosta moninaisesta joukosta on syytä nostaa esiin erityisesti elämänlaadullisesta köyhyydestä kärsivät (subjektiivinen köyhyys) sekä aineellisesta köyhyydestä kärsivät (objektiivinen köyhyys). Köyhyyden kaksoisehto täyttyy silloin, kun yksilöllä on samanaikaisesti taloudellisen niukkuudesta johtuvia rajoitteita sosiaalisessa toimintakyvyssään (Kallio & Hakovirta 2020, 15).

Subjektiivinen köyhyys käsittelee yksilön elämän laatua ja tarkastelee sitä resurssien, kuten taloudellisen tilanteen ja työllisyystilanteen sekä vaikuttamismahdollisuuksien näkökulmasta. Objektiivinen köyhyys ei aina johda subjektiiviseen köyhyyteen. Taloudellisessa niukkuudessa elävällä henkilöllä saattaa olla hyvät resurssit vaikuttaa omaan ympäristöönsä ja mahdollisuuksiinsa eikä hänellä ole sairauksia tai epäonnea. Tällöin ei voida puhua elämänlaadullisesta köyhyydestä eli subjektiivisesta köyhyydestä. (Saari 2015, 161-162.) tai myöskään huono-osaisuudesta. Hyvänä esimerkkinä objektiivisessa köyhyydessä elävistä, mutta ei subjektiivisesti köyhistä, voidaan nostaa esiin opintotuella elävät opiskelijat.

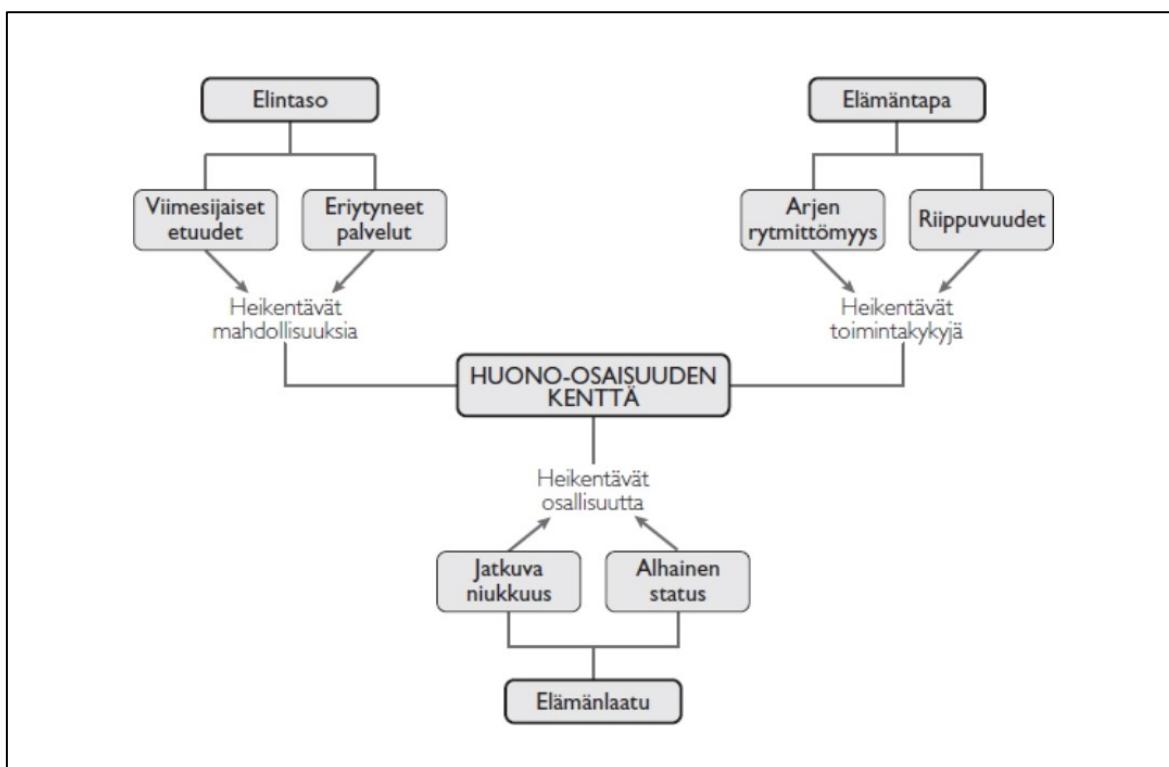
Taloudellinen köyhyys viittaa matalaan tulotasoon tai tulottomuuteen ja se tunnetaan myös objektiivisena köyhyytenä. Objektiivista köyhyys voidaan jakaa absoluuttiseen, äärimmäiseen ja suhteelliseen köyhyyteen. Kyse on absoluuttisesta köyhyydestä silloin, kun yksilöllä ei ole varaa välttämättömyyksiin kuten asuntoon, terveydenhuoltoon, veteen, koulutukseen ja ravintoon. Äärimmäisestä köyhyydestä puhuttaessa yksilö elää alle 1,25 dollarin päiväansiolla. (Mooney ym. 2017, 179.) Suomessa ei absoluuttista köyhyyttä käytännössä tavata (Järveläinen & Mäkinen 2007, 85 & 90) sosiaalipolitiikasta ja tulonsiirroista johtuen.

Käytettäessä suhteellisen köyhyyden käsitettä, verrataan yksilön tai ryhmän toimeentuloa väestön keskimääräiseen elintason. Kansainvälisesti käytettyjä prosentuaalisia lukuja ovat 50% ja 60%. Kansainvälisesti luku Euroopan ulkopuolella on vakiintunut 50% ja Euroopassa 60%. Myös Suomessa vakiintunut mittari 60% maan medianituloista (Isola & Suominen 2016, 40). Mikäli yksilön tai perheen tulot jäävät alle 60% maan mediaanituloista, suhteellisen köyhyyden kriteerit täyttyvät. (Moisio 2006, 639–640; Mooney ym, 2017, 179). Suhteellinen köyhyys määrittyy siis ympäristön kautta. Köyhyys onkin sidoksissa aikaan ja paikkaan (Kallio & Hakovirta 2020, 15). Toisin sanoen köyhänä Suomessa oleminen on hyvin erilaista kuin köyhänä oleminen Kongossa. Prosentuaalinen laskutapa huomioi ympäröivän yhteiskunnan elintason absoluuttisen summan sijasta ja on tästä syystä kansainvälisesti myös vertailukelpoinen.

Suhteellisen köyhyyden käsitteen lisäksi Suomessa käytetään köyhyysmittarina perustoimeentulotukea. Köyhien määrää on siis sama kuin perustoimeentulotuen saajien määrä. (Isola & Suominen 2016, 40-41). Laki toimeentulotuesta 1 § määrittää toimeentulotuen tarkoituksen näin ”... Toimeentulotuen avulla turvataan henkilön ja perheen ihmisarvoisen elämän kannalta vähintään välttämätön toimeentulo.” Voidaan siis tulkita, että perustoimeentulotuki on se minimimäärä, minkä yksilö tarvitsee Suomessa elääkseen. Toimeentulotuki-asiakkuuteen liitetään useita ongelmia kuten taloudelliset haasteet ja terveysongelmat (Ilmakuus, Kauppinen & Moisio 2020, 200). Köyhyyden vaikutusten kasaantuessa, voidaan puhua huono-osaisuudesta. Huono-osaisuus on siis köyhyyttä syvällisempi ja koskettaa useita elämän osa-alueita (Kallio & Hakovirta 2020, 9).

3.2 Huono-osaisuus

Tarkastelen huono-osaisuuden ulottuvuuksia käyttäen hyväkseni Saaren, Eskelisen ja Björklundin huono-osaisuuden kenttää. Siinä huono-osaisuutta lähestytään tutkimuksellisesta positiosta elintason, elämänlaadun ja elämäntapojen puutteiden kautta. Elintason puutteet, taloudellinen niukkuus aiheuttavat epätasa-arvoa. (Saari ym. 2020, 19-20) Huono-osaisuudesta kärsivät elävät viimesijaisille etuuksilla ja kulutusmahdollisuudet ovat hyvin niukat. Vähäiset varat menevät perustarpeiden täyttämiseen ja asumis- ja ravintokulut vievät suhteellisen suuren osan tuloista. (Saari ym. 2020, 15-19.) Viimesijainen etuus toimeentulotuki on, kuten edellä jo esitin, myös yksi Suomessa käytetyistä köyhyyden mittareista. Toimeentulotuen asiakkaat kokevat materiaalsen niukkuuden lisäksi myös muita huono-osaisuuden osatekijöitä kuten terveysongelmia (Ilmakunnas, Kauppinen & Moisio 2020, 202). Köyhyystutkija Peter Townsendarin teorian mukaan elintason materiaalsen niukkuuden seurauksena on syrjäytyminen yhteiskunnan tavoista ja tottumuksista sekä elämäntyylistä (Kallio & Hakovirta 2020, 14). Saari, Eskelinen ja Björklund (2020, 19) kuvaavat sitä mahdollisuuksien heikkenemisenä.

KUVIO 1. Huono-osaisuuden kenttä (Saari ym. 2020, 19).

Elämänlaadun puutteiden näkökulma on viime aikoina herättänyt huomiota. Huono-osaisuus näyttäytyy tällöin yhteiskunnallisiin asioihin vaikuttamisen mahdollisuuden heikentymisenä sekä sen myötä myös osallisuuden hiipumisena. (Saari ym. 2020, 15-19.) Huono-osaisuus voi vaikuttaa ihmisen identiteettiin vahvasti, ja vaikutukset voivat olla itseään toteuttavia. Huono-osaisen identiteetin omaava ihminen saattaa eristää itse itsensä muiden huono-osaisen seuraan torjumisen pelon vuoksi. Tästä on näyttöä lasten keskuudessa tehdyistä tutkimuksista (Kallio & Hakovirta 2020, 11).

Huono-osaisuudesta kärsivät käyttävät eniten sosiaali- ja terveystalvueluita ja kärsivät riippuvuuksista ja arjen rytmittömyydestä. Elämäntapa positiossa nähdään huono-osaisuuden vaikuttavan heikentävästi erityisesti toimintakykyyn. (Saari ym. 2020, 15-19.) Toimintakyvyn heikkeneminen näkyy kyvyssä käyttää tarjolla olevia resursseja hyvinvoinnin edistämiseksi ja huono-osaisuuden vaikutusten vähentämiseksi (Kallio & Hakovirta 2020, 10; Saari ym. 2020, 20).

Edellä olevassa kuviossa (Kuvio 1.) huono-osaisuuden kenttä on kuvattu mahdollisuuksia, toimintakykyä ja osallisuutta heikentävien tekijöiden kautta. Vaikka kyseessä onkin huono-osaisuuden tutkimusnäkökulmat, voidaan kenttää käyttää mielestäni myös huono-osaisuuden tarkasteluun. Se osoittaa sen, että huono-osaisuus on monitahoinen ilmiö ja sen vaikutukset koskettavat yksilön hyvinvointia usealla eri alueella (Kallio & Hakovirta 2020, 9).

3.3 Ylisukupolvisuus

Ylisukupolvisuudella viitataan yleisesti tietyn ominaisuuden yhtäläisyydelle kahdella sukupolvella, vanhemmilla ja lapsilla (Ilmakunnas, Kauppinen & Moisio 2020, 199). Huono-osaisuuden ylisukupolvisuudella tarkoitetaan tässä tutkielmassa huono-osaisuuden siirtymistä ja periytymistä sukupolvelta toiselle. Toisin sanoen, mikäli yksilön lapsuusajan huono-osaisuus jatkuu aikuisuudessa, puhutaan ylisukupolvisesta huono-osaisuudesta.

Yksilön elämään vaikuttavat eniten elämän lähtökohdat, lapsuuden kodin resurssit (Toikka & Haanpää 2020, 119-120). Vanhempien taloudellinen köyhyys vaikuttaa lapsen elämään monin eri tavoin (Kallio & Hakovirta 2020, 22), ei pelkästään taloudellisena niukkuutena

vaikkakin tutkimusten mukaan köyhyys periytyy (Isola & Suominen 2016, 35; Saari 2015, 105; Salmi 2020, 37). Lapsuusajan perheen köyhyys vaikuttaa lasten mielenterveyteen (Saari ym. 2020, 77) ja lisää syrjäytymisriskiä (Salmi 2020, 39). Lisäksi lapset kärsivät köyhyyden aiheuttamasta leimasta, mikä vaikuttaa lapsen minä -kuvaan (Kallio & Hakovirta 2020, 14).

Pelastakaa Lapset ry:n (2019) Lapsen ääni -kyselyssä lapsilta itseltään kysyttiin eri teemoista muun muassa siitä, miten köyhyyden kokemukset vaikuttavat heidän tulevaisuuden suunnitelmiin. Vastajat olivat 13-17-vuotiaita ja vastanneita oli 565. Kyselyssä nousi esiin, että vähävaraisten perheiden lapset tunsivat olevansa taakka vanhemmille ja noin kolmannes oli kokenut kiusaamista perheen vähävaraisuuden vuoksi. Lasten vastauksissa kävi myös ilmi, että vähävaraiset perheet käyttävät mielenterveys- ja lastensuojelupalveluita enemmän kuin varakkaat perheet. Useat nuoret eivät nähneet koulutuksen olevan tie parempaan sosioekonomiseen asemaan kuin vanhemmilla ja he olivat huolissaan siitä, että vanhempien ongelmat periytyvät heille.

” [Tulevaisuudessa minua huolestuttaa] Se että minusta tulee työtön ja alkoholisti niin kuin isästäni ja veljistäni.” -Lapsen ääni -kyselyn vastaus (Pelastakaa Lapset ry 2019.)

Edellä oleva Lapsen ääni -kyselyn vastaus kuvaa hyvin huono-osaisuuden ylisukupolvisuuden uhkaa ja sosiaalista periytyvyyttä. Nuori on huolissaan omasta tulevaisuudesta ja että hänestä vääjäämättä tulee isänsä ja veljiensä kaltainen. Sosiaalinen periytyvyys termi viittaa siihen, että vanhempien sosioekonominen asema periytyy lapsille. Toisin sanoen rikkaiden lapsista tulee rikkaita aikuisia ja köyhien lapsista tulee köyhiä aikuisia. (Härkönen 2010, 51.) Eniten sosiaalista periytyvyyttä esiintyy tulotason molemmissa ääripäissä kaikkein köyhimmillä ja kaikkein rikkaimmilla (Saari ym. 2020, 76).

Sosiaalisen periytyvyyden vastakohtana on sosiaalinen liikkuvuus. Sosiaalinen liikkuvuus viittaa siihen, miten yksilön sosioekonominen asema poikkeaa vanhempien sosioekonomisesta asemasta (Saari ym. 2020, 75-76). Suomalaisessa demokraattisessa yhteiskunnassa sosiaalinen liikkuvuus on tavoiteltava tila. Se viittaa siihen, että jokaisella on perhetaustastaan riippumatta mahdollisuudet kouluttautua ja menestyä elämässä omilla avuillaan. (Härkönen 2010, 51-52.) Toki sosiaalinen liikkuvuus voi tarkoittaa myös huomattavaa elintason alenemaa jos vanhempien sosioekonominen tausta on ollut hyvin korkea ja lapsen

sosioekonomisen asema jää hyvin matalaksi. Tällöin tuskin voidaan puhua tavoiteltavasta tilasta. Edellä mainitun Lapsen ääni -kyselyn vastauksen antanut nuori voi päätyä isästään poiketen työelämään ilman päihderiippuvuutta, jolloin voidaan puhua sosiaalisesta liikkuvuudesta.

Sosiaaliseen liikkuvuuteen läheisesti liittyy mahdollisuus rakenne. Silvasti, Lempiäinen & Kankainen (2014, 10-11) käyttävät artikkelissaan Eriarvoisuuden uudet paikat Robert K. Mertonin käsitettä mahdollisuus rakenne. Mahdollisuus rakenteella voidaan kuvata yksilön mahdollisuuksia sosiaaliseen liikkuvuuteen ja erityisesti oman elintason nostoon. Sosiaaliset ja kulttuuriset rakenteet ympäröivät mahdollisuus rakenteen. Kulttuurisella rakenteella viitataan yhteiskunnan vallitseviin normeihin ja arvoihin ja sosiaalinen rakenne sisältää yksilön sosiaalisen ympäristön. Toisin sanoen minkälaiset ovat huono-osaisen yksilön mahdollisuudet oman sosioekonomisen aseman ja hyvinvoinnin parantamiseksi. Mahdollisuus rakenteen hyödyntämiseen tarvitaan kuitenkin voimavaroja, joita kaikilla huono-osaisuudesta kärsivillä ei ole.

4 YLISUKUPOLVISEN HUONO-OSAISUUDEN TAUSTATEKIJÄT

Laajasta tutkimustiedosta huolimatta, ylisukupolvisen huono-osaisuuden mekanismit ovat edelleen moniselitteiset (Eskelinen ym. 2020, 2). On kuitenkin tekijöitä, joiden tiedetään vaikuttavat huono-osaisuuden periytymiseen. Aiemman sukupolven sosioekonomisella asemalla, taloudellisella tilanteella ja lapsuusajan olosuhteilla ja ympäristöllä on vahva vaikutus seuraavan sukupolven aikuisikään (Eskelinen ym. 2020, 127). Toisin sanoen lapsuuden kodin vaikutusta ei voi vähätellä tarkasteltaessa aikuisajan olosuhteita ja sosioekonomista asemaa.

Ylisukupolvinen periytyvä köyhyys on tosi asia (Salmi 2020, 37) ja köyhyyteen liittyvät useat ongelmat ja päällekkäiset vaikutukset syventävät sen merkitystä yksilön elämään (Isola & Suominen 2016, 35; Saari 2015, 105). Tällöin puhutaan köyhyyden sijaan huono-osaisuudesta. Lapsuusajan perheen huono-osaisuus ei kuitenkaan aina tarkoita köyhyyttä myös aikuisuudessa. Vauhkonen, Kallio ja Erola (2017, 506) tuovat tutkimuksessaan esiin, että noin puolet (53%) lapsuusajan perheessä huono-osaisuutta kokeneista nuorista aikuisista ei kokenut huono-osaisuutta lainkaan 22-vuotiaana. Mitkä seikat siis aiheuttavat huono-osaisuuden ylisukupolvista periytymistä? Vastaus ei ole yksinkertainen, mutta tässä luvussa esittelen ylisukupolvisen huono-osaisuuden taustatekijöitä ja aloitan tarkastelun lapsiperheiden köyhyyden ja huono-osaisuuden kautta.

Suomalaisessa yhteiskunnassa työtä ja työn tekoa arvostetaan. Yhteiskuntamme ja sosiaalipolitiikkamme perustuu siihen, että yksilöt pyrkivät parhaansa mukaan työllistymään ja pysymään työelämässä mahdollisimman pitkään. Työttömyyteen liittyy vahvasti stigma, joka voi parhaimmillaan ehkäistä työttömyyttä, mutta sillä voi myös olla päinvastainen vaikutus, mikäli työtön yksilö kokee stigman hyvin vahvasti, se voi asettua työllistymisen esteeksi (Vauhkonen ym. 2017, 509). Salomaa (2014, 45) esittää tutkielmassaan, että köyhyys alkaa usein työttömyyden myötä.

”...kunnes n. 20 vuotta sitten alkoi työttömyys. Se pelottava musta työttömyys... Työttömäksi jäätyäni olen saanut vain puolen vuoden pestejä – sitten pois...” (Salomaa 2014, 45)

Lapsiperheen riskiä köyhyyteen nostaa huomattavasti perheen viitehenkilön työttömyys. Köyhyysriski kohoaa 50%-90% riippuen muista tekijöistä kuten yksinhuoltajuudesta tai työttömyysturvan määrästä (peruspäiväraha vs. ansiosidonnainen päiväraha). (Moisio 2010, 185.) Köyhyysrajan alapuolella elävissä lapsiperheissä vuonna 2016 huoltaja oli työtön 30% perheistä, kun köyhyysrajan yläpuolella elävissä lapsiperheissä työttömien huoltajien luku oli vastaavana aikana 2%. Lisäksi köyhien lapsiperheiden huoltajat ovat muita yleisemmin osa-aikaisissa työsuhteissa tai pätäkätöissä. (Salmi 2020, 54-56). Osa-aikatyöt eivät kuitenkaan riitä taloudellisen tilanteen merkittävään nousuun:

”...olen saanut osapäivätyötä, siitä iloitsin, mutta iloni hävisi kun käteen jäi melkein yhtä paljon kuin sain työttömyyskorvausta. Olen edelleen siis toimeentulotuen asiakas...” (Salomaa 2014, 46)

Lyhytaikainen kitkatyöttömyys ei nosta periytymisen riskiä vaan ylisukupolvisuuden riski kasvaa työttömyyden pitkittyessä (Saari ym. 2020, 81). Työttömyyden pitkittyessä todennäköisyys sille, että työttömän lapset ovat myös jossain kohtaa elämänsä työttöminä, verrattuna lapsiin, joiden vanhemmat eivät ole kokeneet työttömyyttä lainkaan, kaksinkertaistuu. Vanhempien työttömyys kasvattaa myös lasten koulupudokkuuden todennäköisyyttä. Verrattuna lapsiin, joiden vanhemmat eivät ole olleet työttöminä, työttömien lapsilla on noin kaksinkertainen todennäköisyys jäädä vaille toisen asteen tutkintoa. (Vauhkonen ym. 2017, 507.)

Toisen polven työttömyyttä on perusteltu monilla syillä eivätkä todelliset syyt ylisukupolvisen työttömyyden taustalla ole yksinkertaiset. Vaikkakin ulkoiset seikat, kuten työssäkäyntialue tai työllisyystilanne, vaikuttavat työllistymismahdollisuuksiin, ne eivät riitä perusteluiksi työttömyyden periytymiselle. Perheen merkitystä asenteiden ja arvojen välittäjänä ei voi ohittaa. Vanhempien työttömyys muokkaa lasten näkemystä työttömyydestä ja työttömyys voidaan nähdä hyväksyttävänä ja tavallisena tilana sen sijaan, että se olisi jotain, mitä tulisi välttää kaikin keinoin. (Saari ym. 2020, 82-83.) Vanhempien työttömyys voi vaikuttaa lapsen tulevaisuuden uskoon ja uskoon itseensä negatiivisesti, se voi heikentää lapsen uskoa työllistymisen mahdollisuuteen aikuisena (Koivusilta 2020, 169). Työttömien vanhempien lasten työttömyyteen ei vaikuta merkittävästi edes toisen asteen tutkinto. Syyksi esitetään sitä, että työttömien vanhempien lapsilla on erilainen suhtautuminen työttömyyteen kuin

muulla väestöllä. Työttömyyttä ei nähdä vaarana elintasolle eikä sen nähdä leimaavan yksilöä samoin kuin muu väestö näkee työttömyyden. Työttömyyden katsotaan ikään kuin kuuluvan vasta valmistuneen nuoren aikuisen elämään. (Vauhkonen ym. 2017, 509.)

Lapsuusajan perheen olosuhteet vaikuttavat lapseen jo raskauden aikana sikiövaiheessa. Huono-osaisilla äideillä on useammin raskauden aikana päihteiden käyttöä, mielenterveysongelmia ja tupakointia. Sikiö kokee kaiken tämän äidin kautta. Huono-osaisilla äideillä on korkeampi todennäköisyys synnytyksen jälkeiseen masennukseen. (Aaltonen, Kotimäki, Salonen & Tenhunen 2020, 82.) Masennus vaikuttaa äidin kykyyn olla varhaisessa vuorovaikutuksessa vauvan kanssa. Tasapainoisen ja suotuisan psyykkeen ja persoonallisuuden kehittymiselle on tärkeää juurikin lapsen vuorovaikutus muihin ihmisiin (Järventie 2001, 107). Lisäksi äidin synnytyksen jälkeinen masennus nostaa todennäköisyyttä lapsen käytöshäiriöihin (Aaltonen ym. 2020, 82). Vauva-ajan jälkeenkin vanhempien kokema stressi huono-osaisuuteen liittyvästä taloudellisesta ahdingosta ja sosiaalisesta tilanteesta vaikuttaa negatiivisesti vanhemman ja lapsen väliseen suhteeseen (Eskelinen ym. 2020, 4). Lapsuusajan vuorovaikutussuhteiden merkitys lapsen tunne-elämän kehittymiselle ja psyykkiselle terveydelle on ehdoton (Eskelinen ym. 2020, 3) ja puutteet varhaisessa vuorovaikutuksessa vaikuttavat lapsen kehitykseen. Huono-osaisuuden taakka alkaa siis kertymään mahdollisesti jo ennen syntymää ja jatkuu lapsuuden halki.

Lapsuusajan perheen huono-osaisuus vaikuttaa lasten tulevaisuuden ajatuksiin ja suunnitelmiin. Heikoista lähtökohdista tulleilla lapsilla on matalampi itsetunto ja heikommat sosiaaliset taidot kuin varakkaiden perheiden lapsilla. (Koivusilta 2020, 166-167.) Taloudellinen niukkuus vaikuttaa molempien, niin lasten kuin vanhempien itsetuntoon. (Salomaa 2014, 60). Huono-osaisuuden kasaantuessa yksilölle voi tulla tunne ajelehtimisesta. Ikään kuin kohtalo on ennalta määrätty eikä yksilö voi itse siihen kummemmin vaikuttaa. (Saari ym. 2020, 233.) Tämä nousee esiin myös köyhyyttä kokeneiden kirjoituksissa:

”...sanotaan, että ihminen itse määrää kohtalonsa. Varmasti niinkin, mutta kyllä se kohtalokin on myös jollain tavalla aina sidoksissa ulkoisiin puitteisiin ja lähtökohtiin. Ihmisen kyky hallita ja muuttaa elämänsä suuntaa myös murenee ikävästi silloin, kun joudutaan tilanteeseen, jossa on turvauduttava tukijärjestelmiin... Ihan kaikkea ei elämässä voi valita kuitenkaan...” (Salomaa 2014, 60)

Toimeentulotukiasiakkailta on todettu selvästi kaventuneet kulutusmahdollisuudet. Lisäksi heillä on huomattavia haasteita kattaa menojaan käytettävillä olevilla tuloillaan ja tämä on taas johtanut välttämättömyyksistä tinkimiseen. (Hannikainen-Ingman ym. 2013, 86-88.) Salomaa (2014, 349) nostaa esiin ravinnosta säästämisen. Taloudellisessa niukkuudessa ravinto muuttuu yksipuoliseksi eikä sitä aina ole riittävästi.

”...monipuolista, terveellistä, puoli kiloa päivässä... Millä rahalla? Rahat eivät yksinkertaisesti riitä...” (Salomaa 2014, 34)

”...lapsille on aina ruokaa saatu, vaan itse aikuisina olemme tekevinämme ruokailun ajan jotain muuta, etteivät lapset huomaisi, ettei isi ja äiti mitään syöneetkään...” (Salomaa 2014, 34)

Lapsuusajan elinoloilla on suuri merkitys lapsen kasvuun, kehitykseen ja hyvinvoinnille ja vanhempien matala sosioekonominen asema vaikuttaa heikentävästi lapsen hyvinvointiin (Toikka & Haanpää 2020, 119-120). Perheiden rajoitetut kulutusmahdollisuudet vaikuttavat niin aikuisten kuin lasten ystäväpiiriin. Taloudellisesta niukkuudesta huolimatta vanhemmat pyrkivät säästämään lasten harrastuksista viimeisenä, lasten harrastukset nähdään tärkeinä. Vanhemmat luopuvat ensisijaisesti omista maksullisista harrastuksistaan. (Salomaa 2014, 40-41.) Pelkkä taloudellinen niukkuus rajaa lapsen mahdollisuuksia harrastaa ja osallistua sosiaalisiin tapahtumiin kuten kavereiden syntymäpäiville tai uintireissulle. Nuorten maailmassa korostuu porukkaan kuulumisen, mikä näkyy tietynlaisissa vaatteissa ja kulutustottumuksissa. Kun nuori ei pysty kohtaamaan näitä vaateita, hän voi joutua ulkopuoliseksi ja pahimmassa tapauksessa kiusatuksi. (Koivusilta 2020, 148-149.) Yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden tunne kuuluu läheisesti huono-osaisuuteen. Taloudellinen niukkuus näkyy lasten puheissa ja ajatuksissa:

” Ei oo varaa hyvään ruokaan ja hienoihin vaatteisiin. Haluaisin konserttiin ja mennä ulos käymään kahvilassa edes kerran kuussa niin kuin normaalit ihmiset.” Lapsen ääni -kyselyn vastaus (Pelastakaa Lapset ry 2019)

Vanhempien yrityksestä huolimatta, lapset eivät voi välttyä huono-osaisuuden kokemuksilta.

Alla olevassa taulukossa (Taulukko 1) on esitetty, miten lapsen 15-vuotiaana kokema huono-osaisuus vaikuttaa hänen tilanteeseensa nuorena aikuisena. Verrokkina on ei huono-osaisuutta 15-vuotiaana kokeneen elämän tilanne 22-vuotiaana. Huono-osaisuutta esittävinä tekijöinä on vanhempien/lapsen koulupudokkuus, työttömyys ja toimeentulotuen asiakkuus.

Lapsen huono-osaisuus 22-vuotiaana				
Perheen huono-osaisuus lapsen ollessa 15-vuotias	N	Koulu-	Työttö-	Toimeentulo-
		pudok-	myys	tuen
		kuus	%	asiakkuus
		%	%	%
Ei huono-osaisuutta	97 698	12	14	10
Koulupudokkuus	20 090	30	27	24
Työttömyyskuukausia 1-5	210605	22	25	21
Työttömyyskuukausia 6 tai enemmän	21 841	23	29	24
Toimeentulotukea 1-5 kuukautta	11 588	33	33	35
Toimeentulotukea 6 kuukautta tai enemmän	4 265	40	38	43

TAULUKKO 1. Lasten koulupudokkuus, työttömyys ja toimeentulotukiasiakkuus vanhempien huono-osaisuuden mukaan (%). (Vauhkonen ym. 2017, 506)

Taulukosta on selvästi nähtävissä, että ei huono-osaisuutta kokeneilla nuorilla on 22-vuotiaana pienin todennäköisyys koulupudokkuuteen, työttömyyteen tai toimeentulotukiasiakkuuteen 22-vuotiaana. Vanhemman koulupudokkuus nostaa lapsen koulupudokkuuden todennäköisyyttä, mutta ei kuitenkaan yhtä paljon kuin vanhemman toimeentulotukiasiakkuus. Vanhemman koulupudokkuus nostaa lapsen todennäköisyyden kaksinkertaiseksi jäädä työttömäksi verrattuna ei huono-osaisuutta kokeneeseen nuoreen. Merkittävää eroa työttömyyden todennäköisyyden kasvuun ei ole verrattuna työttömien vanhempien lapseen. Vanhemman työttömyys, vaikka lyhytkin, tai koulupudokkuus kaksinkertaistaa todennäköisyyden, että lapsi saa toimeentulotukea verrattuna ei huono-osaisuutta kokeneisiin lapsiin. (Vauhkonen ym. 2017, 506-507.)

Toimeentulotuki on viimesijainen taloudellinen tuki, jonka tarkoituksena on turvata henkilön ja perheen toimeentulo ja edistää itsenäistä selviytymistä (Laki toimeentulotuesta 1 §). Toimeentulotukeen ovat siis oikeutettuja taloudellisesti kaikkein heikoimmassa asemassa olevat ja toimeentulotukioikeus on yksi Suomessa käytössä olevista köyhyyden määrittelyistä (Isola & Suominen 2016, 40-41). Toimeentulotuki on luonteeltaan lyhyt aikainen, joskin monille se on muodostunut pitkäaikaiseksi tulon lähteeksi (Hannikainen-Ingman, Kuivalainen & Sallila 2013, 81; Ilmakunnas, Kauppinen & Moisio 2020, 201).

Jo lyhyt vanhempien toimeentulotuen asiakkuus nostaa selvästi lapsen todennäköisyyttä kokea huono-osaisuutta nuorena aikuisena. Alle kuusi kuukautta toimeentulotukea saaneiden vanhempien lapsien koulupudokkuus lähes kolminkertaistuu ei huono-osaisuutta kokeneisiin nuoriin verrattuna. Vanhempien lyhyt toimeentulotukiasiakkuus nostaa lapsen työttömyyden ja toimeentulotuen asiakkuuden todennäköisyyttä myös. Pitempi, yli 6 kuukautta kestänyt vanhempien toimeentulotukiasiakkuus merkitsee nuorille korkeaa todennäköisyyttä koulupudokkuuteen, työttömyyteen ja toimeentulotukiasiakkuuteen. Pitkään toimeentulotukea saaneiden vanhempien lapsista sai toimeentulotukea 22-vuotiaana 43%. (Vauhkonen ym. 2017, 506-507)

Mielenkiintoista on se, että vanhempien toimeentulotukiasiakkuus näyttää vaikuttavan lasten koulupudokkuuteen enemmän kuin vanhempien oma koulupudokkuus. Samoin on myös työttömyyden osalta nähtävissä. Voidaan siis sanoa, että vahvimpana altistajana huono-osaisuuden periytyvyydelle näyttäytyy vanhempien toimeentulotukiasiakkuus, erityisesti pitkään kestänyt asiakkuus. (Vauhkonen ym. 2017, 506-507) Toimeentulotuki asiakkuuteen liitetään köyhyyden lisäksi monia muita huono-osaisuuden tekijöitä kuten terveyshaitat ja sosiaaliset ongelmat sekä päihderiippuvuuksia. Onkin oletettavaa, että pienituloisuuden sijaan juurikin muut huono-osaisuuden tekijät ovat ylisukupolvisen toimeentulotukiasiakkuuden taustalla. (Ilmakunnas ym. 2020, 208.) Lisäksi toimeentulotukeen yhdistetään vahvasti häpeän ja ulkopuolelle jäämisen tunnetta mitkä ovat omiaan heikentämään yksilön toimintakykyä ja osallisuutta (Eskelinen ym. 2020, 13).

Kuten edellä toin esiin, huono-osaisuus vaikuttaa syvästi maailmankatsomukseen ja voi laajetessaan johtaa alakulttuurin muodostumiseen. Ilkka Partanen (2016, 26-27) kuvaa Pro Gradu työssään Oscar Lewisin käsitettä köyhyyskulttuuri, Culture of Poverty. Köyhyyskulttuuri on ennen kaikkea aineeton tila, mikä siirtyy sukupolvelta toiselle. Alkuperäiseltä

tarkoitukseltaan kyse on ollut alakulttuurista, mikä on syntynyt Amerikassa köyhien siirtolaisten parissa. Siihen on liittynyt vahvasti yhteisöllisyyden tunne, vastustus valtaapitäviä kohtaan ja oma elämäntapa amerikkalaisessa yhteiskunnassa. Saari, Eskelinen ja Björklund (2020, 257) kuitenkin kyseenalaistavat edellä kuvatun köyhyyskulttuurin kaltaisen huonoosaisten alakulttuurin olemassaolon Suomessa. Suomessa köyhyyskulttuuri nähdään ennen kaikkea asenteiden ja tapojen siirtämistä sukupolvelta toiselle. Korkeamman elintason tavoittelu tuntuu mahdottomalta ja siksi sen mahdollisuus kielletään. (Isola & Suominen 2016, 67.)

5 KOULUTUSTASON MERKITYS YLISUKUPOLVISEEN HUONO-OSAISUUTEEN

Ylisukupolvista huono-osaisuutta tarkasteltaessa sekä vanhempien että nuoren koulutustason merkitys korostuu. Vanhempien koulutustaso vaikuttaa nuoren koulutustasoon ja nuoren koulutustaso nähdään tärkeimpänä yksittäisenä tekijänä sosiaalisen liikkuvuuden mahdollistajana. Matalan koulutustason omaavien vanhempien lapset tyytyvät todennäköisemmin matalaan koulutustasoon. (Saari ym. 2020, 78-80.) Tällöin huono-osaisuuden periytymisen mahdollisuus kasvaa. Tässä luvussa käsitelen koulutuksen merkitystä kahdesta positiosta. Ensin tarkastelen koulutustason merkitystä vanhempien näkökulmasta, miten vanhempien koulutustaso vaikuttaa ylisukupolviseen huono-osaisuuteen. Tämän jälkeen tarkastelen nuoren koulutustason merkitystä ylisukupolvisen huono-osaisuuden katkaisemisessa.

Opetusministeri Li Andersson sanoo 1.9. 2021 Ilta-sanomien haastattelussa, että perheiden sosioekonominen tausta näkyy selvästi kouluissa ja oppimistuloksissa. Lapsiperheiden huoltajien matala koulutustaso on keskeinen tekijä perheen köyhyyttä jatkavana tekijänä (Salmi 2020, 56). Työllistyminen ilman koulutusta on vaikeaa, mutta ei mahdotonta. Tosin työtehtävät mihin voi työllistyä ilman ammattikoulutusta ovat yleisesti ottaen matalapalkkaisia (Isola & Suominen 2016, 112). Matala koulutustaso johtaa matalapalkkaisten työsuhteiden lisäksi myös usein osa-aikaisiin työsuhteisiin (Salmi 2020, 56), mitkä eivät juurikaan nosta elintasoja.

Suomessa menestyminen työmarkkinoilla merkitsee lähes poikkeuksetta korkeaa koulutusta (Kallio, Hautala & Erola 2020, 176; Saari ym 2020, 81). Työllisyysasteet kohoavat koulutuksen myötä niin, että ylempään korkeakoulututkinnon omaavilla 35-54-vuotiailla työllisyysaste on yli 90%. Vastaavasti vailla toisen asteen tai korkea-asteen tutkintoa olevilla työllisyysaste on noin 60%. (Isola & Suominen 2016, 111.) 38 % köyhien lapsiperheiden huoltajista ei vuonna 2016 ollut peruskoulun jälkeistä koulutusta (Salmi 2020, 56).

Vanhempien, toisin sanoen lapsuusajan perheen resurssit vaikuttavat nuoren kasvuolosuhteisiin. Mitä enemmän perheellä on resursseja, kuten verkostoja, taloudellista pääomaa ja tietoa, sitä enemmän lapsi niistä hyötyy. Huono-osaisissa perheissä resursseja ei ole ja lasten

vanhemmiltaan saama tuki on puutteellista. (Eskelinen, Erola, Karhula, Ruggera & Sirniö 2020, 128.129.) Huono-osaisilla perheillä ei ole mahdollisuutta tukea nuoren opintoja taloudellisesti ja kouluun tarvittavat hankinnat voivat nousta esteeksi opinnoille. Ammatillisissa oppilaitoksissa korostuu taloudellisen puutteet vaikutus opintojen keskeyttämiseen. Vanhempien heikot taloudelliset resurssit voivat myös ajaa nuoria aiemmin työelämään kuin pitkiin opintoihin. (Kallio, Hautala & Erola 2020, 181-182.) Ilman ammatillista koulutusta työllistävät alat taas ovat matalapalkkaisia ja työsuhteet usein osa-aikaisia.

Konkreettisten resurssien lisäksi vanhempien kulttuurinen pääoma vaikuttaa heidän kykynsä tukea lasta opinnoissa ja sulautumisessa kouluun. Huono-osaisilla vanhemmilla tiedetään olevan matalampi kulttuurinen pääoma, joten resurssit pääoman siirtämiseen jälkipolvelle ovat niukemmat. Vanhemmilla voi lisäksi olla itsellään kielteinen suhtautuminen koulutukseen ja opiskeluihin. Suhtautuminen voi periytyä myös lapsille. Perheen lisäksi ystäväpiirin arvot ja käyttäytymismallit muokkaavat nuoren ohjautumista koulutukseen. Toimintaympäristön sosiokulttuuriset tekijät voivat joko kannustaa nuorta pyrkimään pidemmälle opinnoissaan tai lannistaa pyrkimyksiä. (Saari ym. 2020, 80-81.)

Vanhempien koulutuksellinen pääoma voi myös vaikuttaa asenteisiin, mitkä siirtyvät lapselle. Koulutustason lisäksi lapsuusajan perheellä ja ympäristöllä on iso vaikutus yksilön koulumenestykseen (Härkönen 2010, 61). Korkeiden arvosanojen tavoittelua ei nähdä tärkeänä, ammattikouluun pääsee heikommallakin todistuksella. Vanhemmat pyrkivät takaamaan lapsille saman koulutustason ja sosioekonomisen aseman kuin itsellään. Tavoitteena on estää sosiaalinen liikkuvuus alaspäin. Sosioekonomisen aseman nousu ei kuitenkaan näyttäyty kovan työn arvoisen tavoitteena. Tätä kutsutaan suhteelliseksi riskiaversio teoriaksi. Sen mukaan pyritään maksimoimaan hyöty tehtäessä koulutusvalintoja. (Saari ym. 2020, 80.)

Matalan koulutustason omaavien vanhempien lapsilla on suurempi todennäköisyys koulupudokkuuteen kuin korkean koulutustason omaavien vanhempien lapsilla (Vauhkonen, Kallio & Erola 2017, 506). Erityisesti äidin koulutustason merkitys lasten koulutustasoon korostuu (Eskelinen ym. 2020, 4). Yhdysvaltalaistutkijat Wightman ja Danziger (2013, 68) ovat tutkimuksessaan tulleet siihen tulokseen, että matalan tulotason perheiden lapset jättävät koulun (high-school) todennäköisemmin kesken kuin keskituloisen perheen lapset. Heidän mukaansa myös isovanhempien matalalla tulotasolla oli samankaltaisia vaikutuksia.

Keskeytynyt koulutus on riskitekijä nuoren elämässä. Tilastokeskuksen mukaan (2021) lukuvuotena 2018-2019 toisen asteen nuorista opiskelijoista lukion jätti kesken 3 % ja ammatikoulun keskeytti 9,4%. Vain noin joka viides pystyy suorittamaan peruskoulun jälkeisen tutkinnon loppuun 30 ikävuoteen mennessä keskeytettyään opinnot kerran. Kaikista yhteiskunnan tukitoimista huolimatta, tämä on jäänyt pysyväksi haasteeksi monen kohdalla. (Isola & Suominen 2016, 111.)

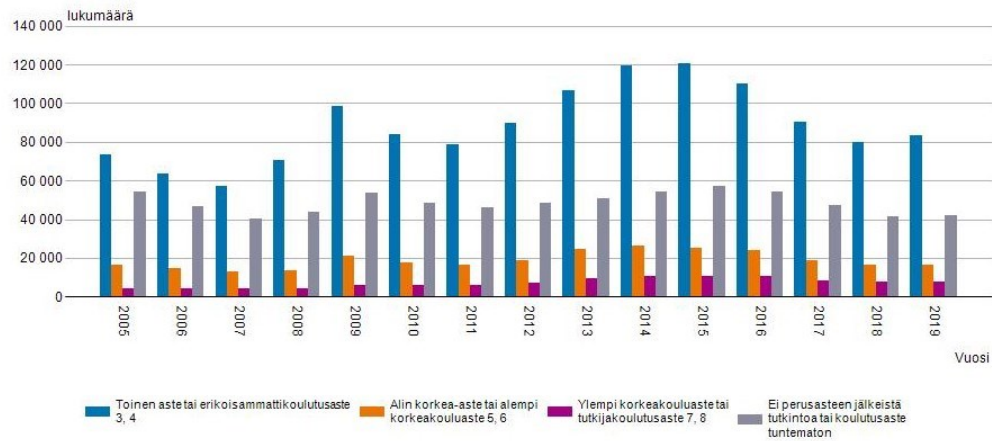
Koulutuksella on huomattava merkitys elämän kulkuun eikä sen tärkeyttä voida liikaa korostaa ylisukupolvisen huono-osaisuuden ehkäisyssä (Eskelinen ym. 2020, 130; Kailaheimo-Lönnqvist, Kilpi-Jakonen, Niemelä & Prix 2020, 93). Sosiaalisen liikkuvuuden mahdollistajana koulutuksen välttämättömyys on kiistaton (Eskelinen ym. 2020, 11-12; Härkönen 2010, 59). Koulutuksen avulla mahdollistuu yksilön sosioekonomisten luokkien välillä liikkuminen. Huono-osaisten perheiden lapsilla positiivinen liikkuvuus katsotaan merkitsevän sosioekonomisen aseman kohoamista vanhempiin nähden.

Pelkkä koulutus ei kuitenkaan yksin takaa sosiaalista liikkuvuutta vaan koulutuksen nähdään olevan portti työmarkkinoille. Työllistymiseen vaaditaan lähes aina vähintään toisen asteen koulutus (Kallio, Hautala & Erola 2020, 176). Kuten edellisessä luvussa esitin, työllistymisen todennäköisyys kasvaa koulutuksen myötä. Toisin sanoen mitä korkeampi koulutus yksilöllä on, sitä paremmat ovat hänen työllistymismahdollisuutensa. Korkeampi koulutus merkitsee yleensä myös korkeampaa ansiotasoa. Toisen asteen opintojen keskeytyminen taas vaikuttaa sekä työllistymiseen sekä jatko-opintojen mahdollisuuksiin. Toisen asteen tutkinto toimii myös porttina korkeakouluopintoihin. Nuoren jäädessä työelämän ja opiskeluiden ulkopuolelle, syrjäytyminen ja huono-osaisuuden osa näyttää todennäköiseltä. (Kailaheimo-Lönnqvist ym. 2020, 93, 115, 119; Saari ym. 2020, 146.)

Seuraavalla sivulla olevista kuvioista on nähtävissä koulutuksen merkitys työttömyyteen. Tilastokeskuksen (2020) kuvion mukaan määrällisesti useimmalla vuosien 2005-2019 välisenä aikana 18-65-vuotiaista työttömistä miehillä oli toisen asteen koulutus. Sama voidaan nähdä naisten tilannetta kuvaavassa kuviossa. Yllättäen pelkän peruskoulun suorittaneita on työttömistä niin miesten kuin naisten osalta noin puolet toisen asteen koulutuksen omaavien määrästä. Tilastoa tulkittaessa tulee kuitenkin muistaa, että suhteellisesti pelkän peruskoulun käyneitä on koko aikuisväestöstä vähemmän kuin toisen asteen koulutuksen käyneitä. Tilastokeskuksen (2020c) mukaan 18-64-vuotiaista miehistä toisen asteen koulutus oli vuonna

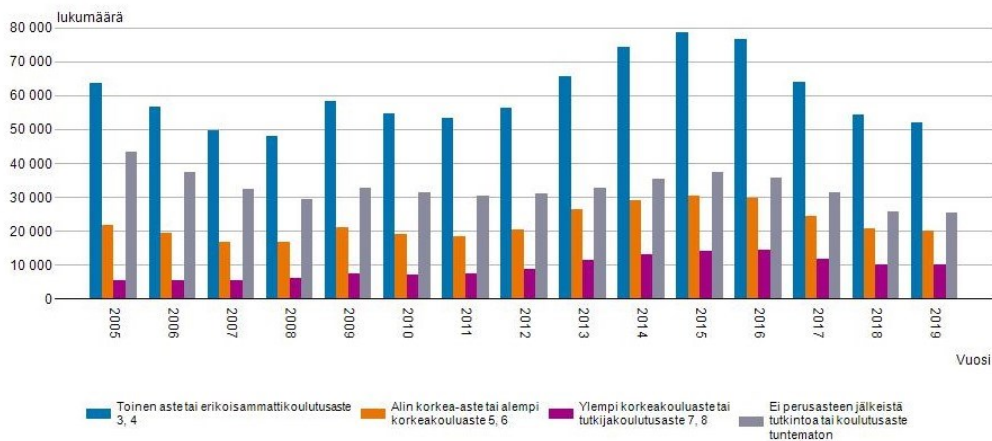
2019 844 851 miehellä ja peruskoulun varassa oli 320 395 miestä. Toisen asteen koulutus ei siis vielä varsinaisesti suojaa työttömyydeltä.

Miehet

KUVIO 2. Työttömien miesten osuus koulutuksen mukaan vuosina 2005-2019. (Tilastokeskus 2020a)

Naiset

KUVIO 3. Työttömien naisten osuus koulutuksen mukaan vuosina 2005-2019. (Tilastokeskus 2020 b)

Niin miesten kuin naisten osalta on selkeästi huomattavissa, että mitä korkeampi koulutus yksilöllä on, sitä epätodennäköisempää omasta halusta riippumaton työttömyys on.

Suomessa oleva maksuton ja kaikille avoin koulutusjärjestelmä vaikuttaa vahvasti mahdollisuuksien tasa-arvon toteutumiseen positiivisella tavalla (Kailaheimo-Lönnqvist ym. 2020, 119). Mahdollisuuksien tasa-arvon taustalla on ajatus siitä, että jokaisella on yhdenvertaiset mahdollisuudet ja oikeudet tavoitella ja saavuttaa haluamansa sosioekonominen asema lähtökohdistaan ja taustastaan huolimatta. Yksilön saavutukset olisivat siis hänen omien kykujensä ja kovan työn tulosta eikä perheen resurssit vaikuta mitenkään. Suomessa mahdollisuuksien tasa-arvon ylläpitäminen nähdään eriarvoisuuden heikentämisenä. Koulutuksen maksuttomuus on sen kulmakivi, mutta sitä on tuettu poliittisin keinoin tuloeroja tasaamalla. Yrityksistä huolimatta täydellistä mahdollisuuksien tasa-arvoa ei ole kuitenkaan saavutettu eikä tulla saavuttamaan. (Eskelinen ym. 2020, 128-129.)

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Huono-osaisuuden ylisukupolvisuuden katkaisemisessa pyrkimys taata kaikille perhetaustasta huolimatta tasa-arvoiset mahdollisuudet on tärkeä. Koulutuksen nähdään olevan suurin yksittäinen tekijä sosiaalisen liikkuvuuden takana (Eskelinen ym. 2020, 11-12; Härkönen 2010, 59). Vastaavasti huono-osaisuuden ylisukupolviselle periytymiselle yhtenä keskeisenä altistavana tekijänä nähdään niin ikään matala koulutustaso (Salmi 2020, 43). Vanhempien matala koulutustaso tai koulupudokkuus vaikuttaa lasten koulutustasoon (Saari ym. 2020, 78; Vauhkonen ym. 2017, 503).

Vanhempien koulutustason ja lapsen oman koulutustason merkityksellisyys huono-osaisuuden ylisukupolvisuuteen on siis kiistaton. Tästä syystä huono-osaisuuden ylisukupolvisuuden katkaisemiseksi on tärkeää panostaa lasten koulutukseen ja aloittaa varhaislapsuudesta. Kuten olen aiemmin tutkielmassani esittänyt, lapsuuden kodin huono-osaisuuden vaikutus voi alkaa jo sikiöaikana. Varhaislapsuuden vuorovaikutus ja sosiaaliset suhteet vaikuttavat kasvuun ja kehitykseen. Varhaiskasvatus tasaa lasten kouluvalmiutta ja eniten siitä hyötyvät huono-osaisten lapsiperheiden lapset. Laadukkaan varhaiskasvatuksen saavutettavuus ja maksuttomuus takaa riittävät valmiudet kouluun myös heikommista sosioekonomisista luokista tuleville lapsille. (Isola & Suominen 2016, 192-193; Kallio & Hakovirta 2020, 267.) Jotta varhaiskasvatuksella olisi edellä mainittu vaikutus lapsiin, varhaiskasvatukselle tulee taata riittävät resurssit laadukkaaseen työskentelyyn. Näin ollen lasten ja perheiden haasteisiin voitaisiin puuttua jo varhaisessa vaiheessa ennen koulua. Laadukkaalla varhaiskasvatuksella voidaan vaikuttaa lasten asenteisiin jo ennen varsinaisen koulun alkua ja vahvistaa positiivisia asenteita koulutusta kohtaan. Oppivelvollisuusiän noustessa 18 ikävuoteen, on syytä myös pohtia oppivelvollisuuden aikaistamista koskemaan varhaiskasvatusta.

Koulujen rooli lasten ja nuorten elämässä on perheen rinnalla hyvin merkittävä. Kouluissa tehtävää työtä syrjäytymisvaarassa olevien nuorten ja huono-osaisten perheiden parissa tulisi tehostaa ja laajentaa. Mahdollisuuksien tasa-arvon näkökulmasta huono-osaisten perheiden lapset tarvitsevat enemmän tukea saavuttaakseen samat mahdollisuudet kuin hyväosaisten perheiden lapset. Oppilashuollolle ja opettajille tulisi turvata riittävät resurssit ja kouluihin olisi tuotava enemmän sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstöä sekä nuorisotyötä. Erityistä

tukea tarvitsevien nuorten parissa työskentelevien tahojen yhteistyö tulisi olla sujuvaa ja tarvittaviin palveluihin pääsy turvattava. (Kallio & Hakovirta 2020, 267.) Myös yhteistyö koulujen ja kotien välillä on välttämätöntä haittojen vähentämiseksi.

Edellä mainituilla toimilla pystyttäisiin paremmin takaamaan vasta laajennetun oppivelvollisuusiän noston hyödyt sekä vähentämään lasten huono-osaisuuden taakkaa. Riittävien resurssien turvaamiseksi Isola ja Suominen (2016, 194-195) esittävät koulujen ja päiväkotien rahoitusjärjestelmää riippuvaiseksi alueen haasteellisuudessa. Alueet pisteytettäisiin eri mittareiden, kuten työttömyys- ja tulotason, avulla ja mitä haasteellisemmalla alue näyttäytyisi mittauksien valossa, sitä enemmän koulu tai päiväkoti saisi rahoitusta. Ajatuksena on, että näin haasteellisten alueiden kouluihin ja päiväkoteihin saataisiin enemmän resursseja ja pienryhmiä tukemaan oppimista. Isolan ja Suomisen esittelemä malli on pohdinnan arvoisen. On tiedossa, että matalan sosioekonomisen luokan vanhemmat pystyvät yleisesti tukemaan lapsen koulunkäyntiä vähemmän sekä vanhempien kulttuurinen pääoma on pienempi (Koivusilta 2020, 148-149). Huono-osaisuuden vaikutukset yltävät myös lasten kognitiivisiin taitoihin ja Isolan ja Suomisen mallilla voitaisiin tukea kohdentaa sitä eniten tarvitseville.

Ylisukupolvisen huono-osaisuuden katkaisemisen kannalta tärkeänä näyttäytyy toisen asteen koulutus. Toisen asteen tutkinto voi olla ammatti, mutta se mahdollistaa myös korkeakouluopinnot, mitkä parantavat työllistymismahdollisuuksia. Mielenkiintoista onkin nähdä, mitä käytännössä tulee tarkoittamaan oppivelvollisuuden laajentaminen 18-vuoteen asti. Pystytäänkö nuorille luomaan kiinnostavia koulutuspolkuja ja väheneekö koulupudokkaiden määrä? Ajatuksena maksuton toisen asteen opiskelu 18-vuotiaaksi asti kuulostaa hyvältä, mutta se ei varmastikaan ole ainoana toimenä riittävä. Onko meidän oikeasti mahdollista päästä tilanteeseen, missä jokainen nuori suorittaisi toisen asteen koulutuksen? Onko vaarana, että muodostuu ammatteja, jotka eivät johda työllistymiseen? Koulutus yksinään ei riitä vaan sitä pitää seurata työllistyminen, mikä on tehokkain keino elintason nostamiseksi ja huono-osaisuuden katkaisemiseksi.

Taloudellisten resurssien lisäksi lapsuusajan perhe vaikuttaa nuoren asenteisiin ja ajattelumalliin. Työssäni aikuissosiaalityössä olen tavannut useita perheitä, joissa toimeentulotuki-asiakkuutta on monessa sukupolvessa. Kotikasvatuksessa ei ole tuettu lapsen koulunkäyntiä ja vahvistettu lapsen itsetuntoa niin, että muutos on mahdollista. Haastavinta sosiaalityössä

on se, että nuoret eivät itse näe koulutusta mahdollisuutena vaan taakkana. Huono-osaisuudesta on tullut ”normaali olotila” eikä siitä pois pyrkimistä nähdä tavoittelemisen arvoisena. Suomalainen yhteiskunnassa normina on, että peruskoulun jälkeen jatketaan opiskeluita ja myöhemmin omalla työllä elätetään itsensä ja perheensä. Huono-osaisuuden periytyessä sukupolvelta toiselle yhä useammat jäävät osittain yhteiskunnan ulkopuolelle. Se vaikuttaa elinolojen lisäksi yksilön itsetuntoon ja vaikuttamisen ja osallistumisen mahdollisuuksiin.

Jos koulutus on pääasiallisesti se, mikä vahvistaa sosiaalista liikkuvuutta, voidaan vanhempien toimeentulotukiasiakkuus nähdä sitä vaarantavana tekijänä. Vanhempien ja lasten toimeentulotukiasiakkuuden välillä on tutkitusti kausaaliyhteys, toisin sanoen vanhempien toimeentulotukiasiakkuus aiheuttaa sitä myös seuraavalle sukupolvelle. Yhtenä selityksenä tälle pidetään sitä, että toimeentulotukea saaneiden vanhempien lapset ovat paremmin tietoisia tuesta, osaavat hakea sitä ja häpeän kynnyks on matalampi. Toinen näkökulma siihen on, että toimeentulotuen saajilla on taloudellisen niukkuuden lisäksi kasautunutta huono-osaisuutta kuten työttömyyttä, sairauksia tai päihdeongelma. (Ilmakunnas ym. 2020, 206-208.) Edellä mainitut tekijät vaikuttavat vanhemman voimavaroihin olla vanhempi ja sitä myötä myös lapsen hyvinvointiin ja kehitykseen. Perustoimeentulotuki siirtyi 1.1.2017 kuntien sosiaalitoimistoista Kelaan ja asiointi tapahtuu pääsääntöisesti kasvottomasti. Koska asiakkaita ei enää tavata kuten ennen Kela-siirtoa sosiaalitoimistoissa, korostuu päiväkotien ja koulujen rooli tuen tarpeen tunnistamisen ja palveluohjauksen areenoina.

Koulutustason merkityksestä huono-osaisuuden ylisukupolvisuuteen on runsaasti tutkimustietoa. Lisäksi tiedämme, että vanhempien sosiaaliset resurssit ja kulttuurinen pääoma vaikuttavat siihen, miten lapsuuden koti vaikuttaa nuoren tulevaisuuden suunnitelmiin ja itsetuntoon. Olisi mielenkiintoista tutkia sitä, mikä on auttanut korkeakoulututkinnon suorittaneita nuoria, joiden lapsuuden kodissa on ollut huono-osaisuutta. Mitkä tekijät ovat tukeneet heitä opiskelussa ja ennen kaikkea asenteiden muokkaantumisessa opiskeluita kohtaan? Mikä on tukenut lapsuuden kodin huono-osaisuuden leimasta irtaantumisessa ja korkeamman elintason ja hyvinvoinnin tavoittelussa? Sosiaalityön näkökulmasta se olisi arvokasta tietoa.

LÄHTEET

Aaltonen, K., Kotimäki, S., Salonen, L. & Tenhunen, E. (2020) Terveyserot. Teoksessa Mattila, M. (2020) *Eriarvoisuuden tila Suomessa 2020*. (65-90). Helsinki: Kalevi Sorsa-säätiö.

Eskelinen, N., Erola, J., Karhula, A., Ruggera, L. & Sirniö, O. (2020) Eriarvoisuuden periytyminen. Teoksessa Mattila, M. (2020) *Eriarvoisuuden tila Suomessa 2020*. (127-155). Helsinki: Kalevi Sorsa-säätiö.

Eskelinen, N., Hautala, H., Lintunen, L. & Kallio, J. (2020) *Ylisukupoliselle huono-osaisuudelle altistavat ja siltä suojaavat ei-materiaaliset tekijä*. Tutkimuskatsauksia 3/2020. Turku: Turun kaupunki, Kaupunkitutkimusohjelma.

Hannikainen-Ingman, K., Kuivalainen, S. & Sallila, S. (2013). Toimeentulotuen asiakkaiden elinolot ja hyvinvointi. Teoksessa Kuivalainen, S. (toim.) *Toimeentulotuki 2010-luvulla. Tutkimus toimeentulotuen asiakkuudesta ja myöntämiskäytännöistä* (81-112). Helsinki: THL.

Härkönen, J. (2010). Sosiaalinen periytyvyys ja sosiaalinen liikkuvuus. Teoksessa Erola, J. (toim.) *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa* (51-88). Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Iita-sanomat (2021). *Li Andersson vastaa opettajille: koulu ei ole kriisissä – ”Suurin ongelma on oppilaan perhetaustan aiempaa voimakkaampi vaikutus”*. Saatavilla <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000008232655.html>. Luettu 18.9.2021.

Ilmakunnas, I., Kauppinen, T. & Moisio, P. (2020). Huono-osaisuus jatkuu sukupolvelta toiselle: Tarkastelussa nuorten aikuisten toimeentulotukiasiakkuus. Teoksessa Kallio, J. & Hakovirta, M. (toim.) *Lapsiperheiden köyhyys ja huono-osaisuus* (199-223). Tampere: Vastapaino.

Isola, A-M. & Suominen, E. (2016) *Suomalainen köyhyys*. Helsinki: Into Kustannus.

Järventie, I. (2001) Eriarvoisen lapsuuden muotokuva. Teoksessa Järventie, I. & Sauli, H. (toim.) *Eriarvoinen lapsuus*. (83-124). Helsinki: WSOY.

Kailaheimo-Lönnqvist, S., Kilpi-Jakonen, E., Niemelä, M. & Prix, I. (2020) Eriarvoisuus koulutuksessa. Teoksessa Mattila, M. (2020) *Eriarvoisuuden tila Suomessa 2020*. (93-125). Helsinki: Kalevi Sorsa-säätiö.

Kallio, J. & Hakovirta, M. (2020). Johdanto. Teoksessa Kallio, J. & Hakovirta, M. (toim.) *Lapsiperheiden köyhyys ja huono-osaisuus* (7-33). Tampere: Vastapaino.

Kallio, J. & Hakovirta, M. (2020). Johtopäätökset. Teoksessa Kallio, J. & Hakovirta, M. (toim.) *Lapsiperheiden köyhyys ja huono-osaisuus* (257-270). Tampere: Vastapaino.

Kallio, J., Hautala, H. & Erola, J. (2020). Vanhempien huono-osaisuuden yhteys lasten koulupudokkuuteen. Teoksessa Kallio, J. & Hakovirta, M. (toim.) *Lapsiperheiden köyhyys ja huono-osaisuus* (175-198). Tampere: Vastapaino.

Kangas, O. & Ritakallio, V-M. (2005). Köyhyyden teoria ja käytäntö. Teoksessa Saari, J. (toim.) *Köyhyyden politiikka. Johdatus sosiaalipolitiikan ytimeen* (28-62). Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, Helsinki.

Koivusilta, L. (2020). Vanhempien huono-osaisuuden yhteydet lasten ja nuorten tulevaisuuden voimavaroihin ja ajatuksiin tulevaisuudesta. Teoksessa Kallio, J. & Hakovirta, M. (toim.) *Lapsiperheiden köyhyys ja huono-osaisuus* (143-172). Tampere: Vastapaino.

Laki toimeentulotuesta. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19971412?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=laki%20toimeentulotuesta>. Luettu 23.4.2021.

Moisio, P. (2010). Tuloerojen, köyhyyden ja toimeentulo-ongelmien kehitys. Teoksessa Moisio, P., Karvonen, S. & Vaarama, M. *Suomalaisten hyvinvointi 2010*. Helsinki: THL.

Moisio, P. (2006). *Suhteellinen köyhyys Suomessa*. Yhteiskuntapolitiikka 71 (6).

Mooney, L., Knox, D. & Schacht, C. (2017) *Understanding Social Problems*. Boston: Gencage Learning.

Partanen, I. (2016). ”Mitä sä syljet” – Köyhyyden kulttuuri ja indentiteetti suomirapissa. Pro Gradu-tutkielma. Saatavilla <https://core.ac.uk/download/pdf/33739932.pdf>. Luettu 26.4.2021.

- Pelastakaa Lapset ry. (2019). *Lapsen ääni 2019. Miten perheen taloudellinen tilanne vaikuttaa ja tulevaisuuden suunnitelmiin?*
- Salmi, M. (2020). Lapsiperheiden köyhyys pitää yllä köyhyyden kierrettä. Teoksessa Kallio, J. & Hakovirta, M. (toim.) *Lapsiperheiden köyhyys ja huono-osaisuus* (37-71). Tampere: Vastapaino.
- Salomaa, T. (2014). *Lapsiperheiden köyhyys. Köyhyyskirjoituskilpailuun osallistuneiden vanhempien kertomuksia pienituloisuudesta*. Jyväskylä: Pro Gradu -tutkielma
- Saari, J. (2015). *Huono-osaiset*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Saari, J., Eskelinen, N. & Björklund, L. (2020). *Raskas perintö. Ylisukupolvinen huono-osaisuus Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Järveläinen, P. & Mäkinen, V. (2007). Suomalaisen hyvinvoinnin köyhyys ja rikkaus. Teoksessa Saari, J. & Yeung, A B. (toim.) *Oikeudenmukaisuus hyvinvointivaltiossa* (76-93). Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Salminen, A. (2011). *Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin*. Opetusjulkaisuja 62. Julkisojohtaminen 4. Vaasa: Vaasan yliopiston julkaisuja.
- Silvasti, T., Lempiäinen, K. & Kankainen T. (2014). Eriarvoisuuden uudet paikat. Teoksessa Lempiäinen, K & Silvasti, T. (toim.) *Eriarvoisuuden rakenteet* (7-19). Tampere: Vastapaino.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): *Koulutuksen keskeyttäminen*. Saatavilla <https://www.stat.fi/til/kkesk/>. Helsinki: Tilastokeskus. Luettu 20.6.2021.
- Tilastokeskus. (2020a) *Väestö alueen, pääasiallisen toiminnan, koulutusasteen, sukupuolen, iän ja vuoden mukaan, 1987-2019*. Saatavilla https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_vrm_tyokay/statfin_tyokay_pxt_115d.px/chart/chartViewLine/. Luettu 26.9.2021.
- Tilastokeskus. (2020a) *Väestö alueen, pääasiallisen toiminnan, koulutusasteen, sukupuolen, iän ja vuoden mukaan, 1987-2019*. Saatavilla https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_vrm_tyokay/statfin_tyokay_pxt_115d.px/chart/chartViewColumn/. Luettu 26.9.2021.
- Tilastokeskus. (2020) *Väestö alueen, pääasiallisen toiminnan, koulutusasteen, sukupuolen, iän ja vuoden mukaan, 1987-2019*. Saatavilla https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_vrm_tyokay/statfin_tyokay_pxt_115d.px/chart/chartViewColumn/. Luettu 26.9.2021.
- Toikka, E. & Haanpää, L. (2020). Vanhempien huono-osaisuuden yhteys lasten subjektiiviseen hyvinvointiin. Teoksessa Kallio, J. & Hakovirta, M. (toim.) *Lapsiperheiden köyhyys ja huono-osaisuus* (119-142). Tampere: Vastapaino.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Valtioneuvosto (2019). *Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019: OSALLISTAVA JA OSAAVA SUOMI – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta*. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:31. Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-808-3>. Luettu 18.9.2021.
- Vauhkonen, T., Kallio, J. & Erola, J. (2017). *Sosiaalisen huono-osaisuuden ylisukupolvisuus*. Yhteiskuntapolitiikka 82:5 (501-512).